

ABOUT THE SAKER FALCON SITUATION IN THE SOUTHERN BALKHASH REGION IN THE SOUTH-EAST OF KAZAKHSTAN

Zhatkanbaev A.Zh. (Institute of Zoology, Almaty; NGO “Ecological Club”; Ile-Balkhash State Nature Reserve of the Forestry and Wildlife Committee under the Ministry of Ecology and Natural Resources of the Republic of Kazakhstan)

Shmygalev S.S. (Sunkar Falcon Center, Almaty, Kazakhstan)

Dosov N.M. (NGO “Ecological Club”, Kazakhstan)

Grachev A.A. (Institute of Zoology, Almaty; Community Trust “Wildlife without borders”, Kazakhstan)

Musyrpanov E.S. (Ile-Balkhash State Nature Reserve of the Forestry and Wildlife Committee under the Ministry of Ecology and Natural Resources of the Republic of Kazakhstan)

Contact:

Altai Zhatkanbaev
kz.wildlife@gmail.com

Sergey Shmygalev
shmyga-sunkar@mail.ru

Nurlan Dosov
nurland007@mail.com

Aleksey Grachev
Aleksey.Al.grachev@gmail.com

Ermek Musyrpanov
Ile-balkhash@mail.kz

Recommended citation: Zhatkanbaev A.Zh., Shmygalev S.S., Dosov N.M., Grachev A.A., Musyrpanov E.S. About the Saker Falcon Situation in the Southern Balkhash Region in the South-East of Kazakhstan. – Raptors Conservation. 2023. S2: 459–462. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-459-462 URL: <http://rrrcn.ru/en/archives/35229>

The Saker Falcon (*Falco cherrug*) has been a breeding and wintering species in the southern shore of Lake Balkhash region for the last two decades. There is a publication describing the first known case of the Saker Falcon nesting there in 2013 and the wintering of a pair in the transition landscape of wetland to desert biome landscape of this geographical area (Zhatkanbaev, 2014).

By the end of 2017, the nesting population of the species numbered at least 20 pairs. Saker Falcons nested both in the Ile River and Karatal River floodplain areas, and their nests were located directly in the desert areas of the Ile-Karatal interfluvium. Here pairs occupied nests of both Long-Legged Buzzards (*Buteo rufinus*) and unoccupied old nests of Golden Eagles (*Aquila chrysaetos*) and Brown-Necked Ravens (*Corvus ruficollis*), often located on the power transmission poles of 35kV power lines.

In February 2015, a pair of Saker Falcons was able to drive a pair of Long-legged buzzards out of their nest, which had been continuously occupied for the previous 4 years, and the buzzards were forced to occupy and renovate an old dilapidated nest 200 m away from the main nest. The pair of Saker Falcons then successfully hatched chicks in the Long-Legged buzzards' nest.

The main prey item of Saker Falcons in the southern shore of Lake Balkhash in the period of 2013–2023 was the Great Gerbil (*Rhombomys opimus*). Interestingly, in May

2015, adult Saker Falcons had fed their nestlings with Rooks (*Corvus frugilegus*), including whole carcasses. They had been hunted in the nesting colony in Karaoy village 22–25 km away, causing considerable disturbance in the Rook colony.

Additionally, among the prey species of the Saker Falcon were the Steppe Agama (*Trapelus sanguinolentus*) and fish, namely carp (*Cyprinus carpio*). It also fed on carrion. After setting Reconyx and Bushnell camera traps, it was observed that on March 22, 2017, a male Saker Falcon flew into a rather dense thicket of trees, mainly consisting of Poplar (*Populus deversifolia*), and, descending to the ground, managed to grab an adult Muskrat (*Ondatra zibethicus*) and fly away with it.

During nesting of Saker Falcons in the southern shore of Lake Balkhash, the fact of cannibalism among Saker Falcon nestlings was established, when on May 15, 2017, one of them was observed on the ground, eating another nestling that died, apparently as a result of electric shock (the nest of falcons was located in an abandoned nest of a Brown-necked raven built on a power transmission pole), whereas 5 healthy, fully feathered nestlings had been observed in the nest the day before.

In 2021, the abundance of Great gerbil, the main local prey species of the Saker Falcon, was depressed, and as a possible effect of this, the relative abundance and occurrence of the Saker Falcon was extremely low in spring and summer of that

year. Another possible reason for the decrease in the number of nesting pairs of Saker Falcons in this region could be the ongoing pressure of spontaneous illegal falcon capture in Kazakhstan, as news of such facts are still published both in the media and on social networks.

In late summer and fall of 2022, adult Saker Falcons started to reappear in their former breeding areas, and were observed

near Brown-necked raven nests on power transmission poles. Possibly, the same breeding pairs of Saker Falcons gravitated to such old and newly built Brown-necked raven nests after their removal by power engineers. In late July, late August, and early September 2023, individual falcons as well as pairs were observed near power transmission poles with Brown-necked raven nests.

О СИТУАЦИИ С БАЛОБАНОМ В ЮЖНОМ ПРИБАЛХАШЬЕ НА ЮГО-ВОСТОКЕ КАЗАХСТАНА

Жатканбаев А.Ж. (Институт зоологии, Алматы; НКО «Экологический клуб»; Государственный Природный Резерват Иле-Балхаш Комитета лесного хозяйства и животного мира Министерства экологии и природных ресурсов Республики Казахстан)

Шмыгалев С.С. (Питомник хищных птиц «Сункар», Алматы, Казахстан)

Досов Н.М. (НКО «Экологический клуб», Казахстан)

Грачев А.А. (Институт зоологии, Алматы; Общественный фонд «Wildlife without borders», Казахстан)

Мусырпанов Е.С. (Государственный Природный Резерват Иле-Балхаш Комитета лесного хозяйства и животного мира Министерства экологии и природных ресурсов Республики Казахстан)

Контакт:

Алтай Жатканбаев
kz.wildlife@gmail.com

Сергей Шмыгалев
shmyga-sunkar@mail.ru

Нурлан Досов
nurland007@mail.com

Алексей Грачев
Aleksy.Al.grachev@gmail.com

Ермек Мусырпанов
Ile-balkhash@mail.kz

Рекомендуемая цитата: Жатканбаев А.Ж., Шмыгалев С.С., Досов Н.М., Грачев А.А., Мусырпанов Е.С. О ситуации с балобаном в Южном Прибалхашье на юго-востоке Казахстана. – Пернатые хищники и их охрана. 2023. Спецвып. 2. С. 459–462. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-459-460 URL: <http://rrrcn.ru/ru/archives/35229>

Сокол балобан (*Falco cherrug*) в Южном Прибалхашье в последние два десятилетия имеет статус гнездящегося и зимующего вида. О первом достоверном случае гнездования балобана в 2013 г. и зимовки пары в интразональном ландшафте этого географического района – перехода типичных водно-болотных угодий в пустынные биомы имеется публикация (Жатканбаев, 2014).

К концу 2017 г. новая гнездовая гркпировка вида насчитывала не менее 20 пар. Причём соколы гнездились и в придельтовой части р. Иле, и припойменной территории р. Каратал, а также находились их гнёзда, располагавшиеся непосредственно на пустынных участках Иле-Каратальского междуречья. Здесь пары занимали гнёзда как курганников (*Buteo rufinus*), так и незанятые старые гнёзда беркута (*Aquila chrysaetos*),

а также пустынного ворона (*Corvus ruficollis*), нередко располагавшиеся на опорах ЛЭП 35 киловольт.

В 2015 г. зафиксирован случай, когда в феврале пара балобанов смогла изгнать пару курганников из их гнезда, постоянно заселяемого в предыдущие 4 года, и они были вынуждены занять и обновить своё старое полуразрушенное гнездо в 200 м от основного. Пара же балобанов успешно вывела птенцов в гнезде курганников.

Основным объектом добычи балобанов в Южном Прибалхашье в исследованный период 2013–2023 гг. являлась большая песчанка (*Rhombomys opimus*). Интересно, что взрослые балобаны в мае 2015 г. приносили подрастающим в гнезде птенцам и грачей (*Corvus frugilegus*), в том числе целыми тушками, отлавливая их на гнездовой колонии

в пос. Караой за 22–25 км, вызывая немалый переполох в грачиной колонии.

Кроме того, среди объектов добычи балобана здесь обнаружены степная агама (*Trapelus sanguinolentus*) и рыбы, а именно сазан (*Cyprinus carpio*). Немаловажно отметить, что также для сокола оказалось характерным использование в качестве корма и падали. При работе с фотоловушками Reconnex и Bushnell установлено, что самец балобана 22 марта 2017 г. прилетал в довольно плотный подрост древесной рощицы, преимущественно состоявшей из туранги разнолистной (*Populus deversifolia*) и, опускаясь на землю, сумел схватить взрослую ондатру (*Ondatra zibethicus*) и улететь вместе с ней.

При гнездовании балобана в Южном Прибалхашье установлен и факт канинизма среди птенцов, когда 15 мая 2017 г. один из них поедал на земле другого, погибшего, видимо, в результате удара электрическим током (гнездо соколов располагалось в гнезде пустынного ворона на опоре ЛЭП) и в нем накануне ещё находились 5 здоровых, уже полностью оперённых птенцов.

В 2021 г. ещё продолжалась наблюдаться депрессия численности большой песчанки – главного местного кормового объекта сокола и как возможный эффект этого – чрезвычайно низкая относительная численность и встречаемость вида весной и летом этого года. Другой возможной причиной уменьшения числа гнездящихся пар балобанов в этом регионе мог быть и продолжающийся спонтанный браконьерский пресс нелегального отлова соколов в Казахстане, поскольку такие факты всё ещё публикуются как в средствах массовой информации, так и в социальных сетях.

С конца лета и осенью 2022 г. взрослые балобаны стали вновь появляться в местах прежнего размножения, что было отмечено у гнёзд пустынных воронов на опорах ЛЭП. Возможно, одни и те же пары балобанов также тяготели к таким старым и вновь построенным пустынными воронами гнёздам после их сбрасывания энергетиками. В конце июля, и в конце августа, а также в начале сентября 2023 г. наблюдались одиночные соколы и пары балобанов у таких опор с гнёздами пустынных воронов.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОҢТҮСТІК-ШЫҒЫСЫНДАҒЫ ОҢТҮСТІК БАЛҚАШТАҒЫ ИТЕЛГІМЕН БОЛҒАН ЖАҒДАЙ ТУРАЛЫ

Жатқанбаев А.Ж. (Зоология институты, Алматы; «Экологиялық клуб» КЕҰ; ҚР ЭТРМ ОШЖДК «Іле-Балқаш» МТР, Қазақстан)

Шмыгалев С.С. («Сұңқар» жыртқыш құстар питомнигі, Алматы, Kazakhstan)

Досов Н.М. («Экологиялық клуб» КЕҰ, Қазақстан)

Грачев А.А. (Зоология институты, Алматы; «Wildlife without borders» Қоғамдық Қоры, Қазақстан)

Мусырпанов Е.С. (ҚР ЭТРМ ОШЖДК «Іле-Балқаш» МТР)

Контакт:

Алтай Жатқанбаев
kz.wildlife@gmail.com

Сергей Шмыгалев
shmyga-sunkar@mail.ru

Нурлан Досов
nurland007@mail.com

Алексей Грачев
Aleksy.A.grachev@gmail.com

Ермек Мусырпанов
Ile-balkhash@mail.kz

Ұсынылатын дәйексөз: Жатқанбаев А.Ж., Шмыгалев С.С., Досов Н.М., Грачев А.А., Мусырпанов Е.С. Қазақстанның оңтүстік-шығысындағы оңтүстік балқаштағы ителгімен болған жағдай туралы. – Пернатые хищники и их охрана. 2023. Спецвып. 2. С. 459–462. DOI: 10.19074/1814-8654-2023-2-459-460 URL: <http://rrccn.ru/ru/archives/35229>

Сонғы екі онжылдықта Оңтүстік Балқаштағы ителгі (*Falco cherrug*) вь салатын және қыстайтын түр мәртебесіне ие. 2013 жылы ителгінің вь салуының және осы географиялық аймақтың интразональды ландшафтында жьптын қыстауының алғашқы сенімді жағдайы туралы-типтік сулы-батпақты жерлер-

дін шөл биомаларына өтуі туралы жарияланым бар (Жатқанбаев, 2014).

2017 жылдын аяғында түрдің жана вьлайтын топтамасы кем дегенде 20 жьпты құрады. Сонымен қатар, сьнқарлар Іле өзенінің Дельта бөлігінде және Қаратал өзенінің дәнекерлеу аймағында вь салды, сонымен қатар Іле-

Қаратал өзенінің шөлді учаскелерінде орналасқан вялары болды. Мұнда жвптар кэдімгі тілеміштін (*Buteo rufinus*) және бвркіттін (*Aquila chrysaetos*), сондай-ақ шөл қузғынның (*Corvus ruficollis*) вяларын иеленді, олар көбінесе 35 киловольт электр станциясының тіректерінде орналасқан.

2015 жылы ақпан айында жвп ителгі алдыңғы 4 жылда тұрақты қоныстанған вясынан бір-екі кэдімгі тілемішті қуып шығара алған және олар ескі тозығы жеткен вясын негізгі вядан 200 м қашықтықта басып алуға және жанартуға мәжбүр болған жағдай тіркелді. Ителгі жвптары балапандарды тілеміш вясынан сэтті шығарды.

2013–2023 жж. зерттелген кезеңде Оңтүстік Балқаштағы ителгілердің негізгі олжа нысаны үлкен құмтышқан (*Rhombomys opimus*) болды. Бір қызығы, 2015 жылдың мамырында ересек балапандар вяда өсіп келе жатқан балапандар мен тағандарды (*Corvus frugilegus*), соның ішінде тұтас ұшалармен экеліп, оларды 22–25 км қашықтықта Қараой ауылындағы вя салатын мекенде ұстап, мекеннінде айтарлықтай дүрбелен тудырды.

Сонымен қатар, дала ешкімері (*Trapeulus sanguinolentus*) және балықтар, атап айтқанда сазан (*Cyprinus carpio*) ителгі олжа нысандарының арасынан табылды. Сондай-ақ, сүнқар үшін жем ретінде пайдалану және өлексеге тән екенін атап өткен жөн. Reconyx және Bushnell фото тұзақтарымен жұмыс істегенде, еркек ителгі 2017 жылдың 22 наурызында ағаш тоғайының өте тығыз өсіндісіне ұшып кеткені анықталды, ол негізінен торанғы түрлі жапырақты теректен тұрады (*Populus deversifolia*) және жерге түссе, ересек ондатрды (*Ondatra*

Saker Falcon
(*Falco cherrug*).
Photo by A. Zhatkanbaev.

Балобан
(*Falco cherrug*).
Фото А. Жатқанбаева.

Ителгі
(*Falco cherrug*).
А. Жатқанбаевтың
фотосы.

Saker Falcon nestlings in the nest on the power pole.
Photo by A. Zhatkanbaev.

Птенцы балобана в гнезде на ЛЭП.
Фото А. Жатқанбаева.

ЭБЖ ұясында ителгінің балапандары. А. Жатқанбаевтың фотосы.

zibethicus) ұстап алып, онымен бірге ұшып кетті.

Оңтүстік Балқашта вя салу кезінде балапандар арасында қаинизм фактісі де анықталды, олардың бірі 2017 жылдың 15 мамырында электр тогының соғуы салдарынан өлген екіншісін жеп қойған кезде (сүнқарлардың вясы электр желісінің тірегіндегі шөлді қарғанын вясында орналасқан) және оның қарсанында тағы 5 сау, қазірдің өзінде толық қауырсынды балапандар болған.

2021 жылы сүнқардың негізгі жергілікті қорек нысаны болып табылатын үлкен құмтышқан санының депрессиясы элі де байқалды және оның ықтимал эсері ретінде осы жылдың көктемі мен жазында түрлердің салыстырмалы көптігі мен пайда болуы өте төмен болды. Бұл аймақта ителгілердің вя салатын жвптары санының азаюының тағы бір ықтимал себебі Қазақстанда сүнқарларды заңсыз аулаудың жалғасып келе жатқан браконьерлік қысым болуы мүмкін, өйткені мұндай фактілер бұқаралық ақпарат құралдарында да, элеуметтік желілерде де жариялануда.

2022 жылдың жазы мен күзінен бастап ересек ителгілер бұрынғы көбею орындарында қайта пайда бола бастады, бұл электр желісінің тіректеріндегі шөл қарғаларының вяларында байқалды. Мүмкін, сол жвп ителгілер энергетиктер тастағаннан кейін осындай ескі және жанадан салынған шөлді қарғалар вяларына тартылған шығар. Шілденін аяғында және тамыздың аяғында, сондай-ақ 2023 жылдың қыркүйек айының басында шөл қарғаларының вялары бар осындай тіректерде жалғыз сүнқарлар мен ителгі жвптары байқалды.